

KLASYCZNA HOUPPELANDE

MATERIAŁ: tkaniny wełniane, tkaniny jedwabne, aksamit. Podszewka - futro, tkaniny jedwabne, tkaniny wełniane, bawełna.

KOLOR: szeroka gama kolorystyczna

Rys.76

Długa (rys.76) lub półdługa (rys.77) powłóczysta szata, wkładana przez głowę i zbierana w pasie w wydatne fałdy, z kołnierzem stojącym, lub wyłożonym na ramiona. Pod szyją zapinana na niewidoczne haftki lub guziki. Długie houppelandy były nieco rozcinane od dołu.

Rękawy bardzo szerokie, otwarte, wykrawano z ćwiartek koła. Aby rękaw dobrze leżał, ważne było, aby pełny ukos pokrywał się z linią biegnącą na zewnątrz ręki, wzdłuż łokcia. W początkach XV wieku pojawiły się rękawy workowe - z wąskim ujęciem przy nadgarstku. Rękawy workowe występowały w dwóch odmianach. Wcześniej pojawiają się rękawy workowe zakończone spiczasto (rys.78). Nieco później, bo dopiero około 1410 roku przychodzi moda na rękawy workowe zaokrąglone (rys.79). Rękawy workowe bywały rozcinane w okolicach łokcia.

Szaty te najprawdopodobniej krojono z ćwiartek koła – dwóch lub trzech. (w przypadku trzech ćwiartek, dwie z nich układano z przodu, ze szwem po środku, a trzecia stanowiła tył stroju.)

Houppelandę najwyraźniej zakładano także na odzienie wierzchnie. Np. cywilną jakę, lub jopulę wierzchnią jako kolejną warstwę ubioru.

Nazwa houppelande pojawia się po raz pierwszy w źródłach francuskich ok. roku 1360, po raz ostatni zaś w latach dwudziestych XV wieku. Tym niemniej szaty zbliżone do houppelande można spotkać także w latach nieco późniejszych.

Rys.77

Rys.78

Rys.79

ROBE

Początkowo tym terminem określano we Francji kompletny ubiór męski, składający się z kilku części, uszytych z tego samego materiału (tzw. *robe de garnement*). W pierwszej połowie XV wieku słowa *robe* zaczęto używać, opisując pojedyncze odzienie męskie charakterystyczne dla mody dworskiej tego okresu. Zamieszczony poniżej opis odnosi się do szaty XV-wiecznej.

MATERIAŁ: sukno, aksamit, tkaniny jedwabne. Podszewka-futro, tkaniny jedwabne, tkaniny wełniane, bawełna.

KOLOR: dominuje czarny i szary, ale wzmianki mówią też o zieleni, szkarłacie i niebieskim.

Rys.80

Rys.81

Robes szyte były kloszowo, w różnych długościach. Mogły one sięgać do kostek (rys.80), do kolan, do połowy uda (rys.80), a u schyłku mody w drugiej poł. XV skracają się tak bardzo, że sięgają już tylko do bioder (rys.81). Charakterystyczną cechą tej szaty jest jej pofałdowanie. Fałdy są starannie ułożone, usztywnione i często przymocowane na stałe do podszewki.

Podkrój szyi wykańczano niskim stojącym kołnierzem (wcześniejsze formy), bądź stosowano owalne lub trójkątne wycięcia lamowane futrem (typowe dla późniejszego okresu). Rękawy szyte szerokie, marszczono je u góry i wypychano podkładami z waty, uzyskując dzięki tym zabiegom modną sylwetkę - znacznie poszerzoną w ramionach. Rękawy dodatkowo były nieco za długie i podciągane do góry – tworzyło to rodzaj dochodzącej do łokcia harmonijki. W drugiej poł. XVw. modne stają się rękawy z przecięciami na linii zgięcia rąk. Często otwory te wykorzystywano do przekładania przez nie rąk (rys.81). Zapięcie w tej szacie jest niewidoczne. Prawdopodobnie zapinano *robes* na przyszyte po wewnętrznej części przodów haftki.

Moda *robes* dotarła także do Polski, ale w zmienionej formie. Widoczne jest uproszczenie kroju. Tworzono szaty wypośrodkowane między robe, a wcześniejszym *houppelande*'m. Jednak o ile oryginały krojone były kloszowo, to u nas stosowano układ wzdłuż osnowy. Nie stosowano w Polsce usztywnień i bufiastych rękawów. Fałdy zaszywano w talii, ale rzadko podkreślano pasem (pas częściej opada na biodra). Nie stosowano także V – kształtnych dekolatów.

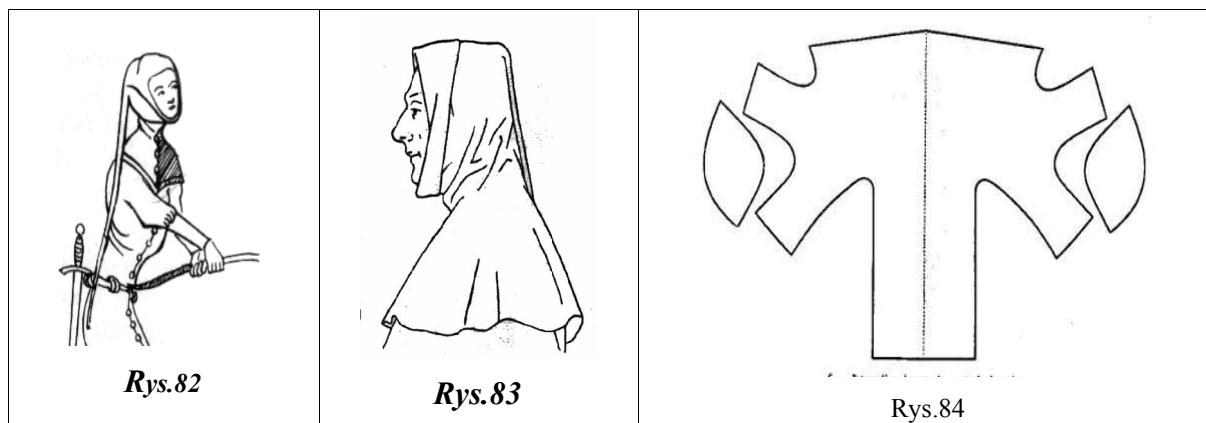
NAKRYCIA GŁOWY:

Nakrycia głowy były noszone raczej powszechnie.

KAPTURY:

MATERIAŁ: tkaniny wełniane, aksamit. Podszewka - len, bawełna, wełna

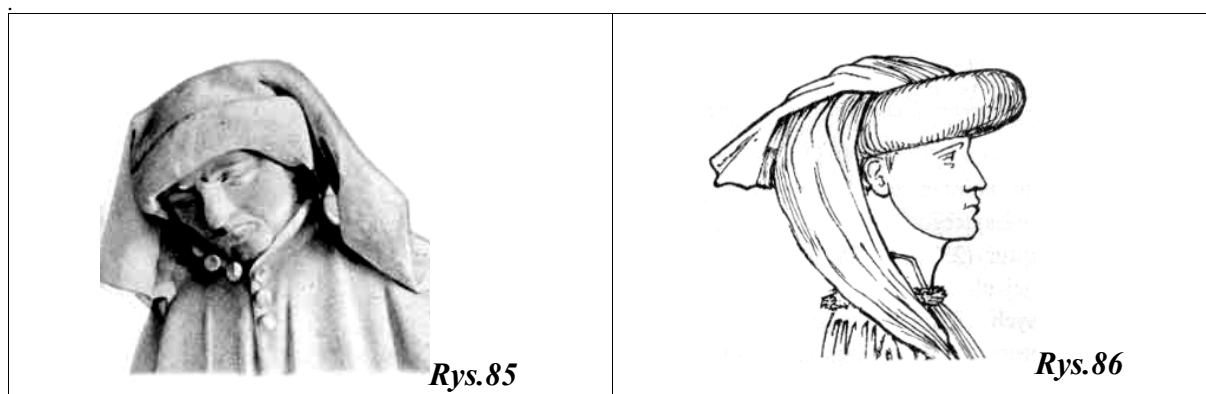
KOLOR: szeroka gama kolorystyczna, często barwy heraldyczne.

Kaptury były bodajże najpowszechniej noszonym męskim nakryciem głowy. Były one noszone na wiele różnych sposobów i posiadały dużo odmian. Dla drugiej połowy XIV wieku charakterystyczne jest noszenie kapturów w typowym układzie (rys.82) – założonych na głowę lub swobodnie opadających z tyłu. Długi ogon kaptura bywał często dodatkowo owijany wokół głowy, co oprócz nadania fantazyjnego wyglądu podnosiło walory cieplne i szczelność kaptura.

W typowym układzie noszono też kaptur pozbawiony charakterystycznego długiego ogona. Takie kaptury typowe są dla początków XV wieku. Pasują do szaty houppelande.

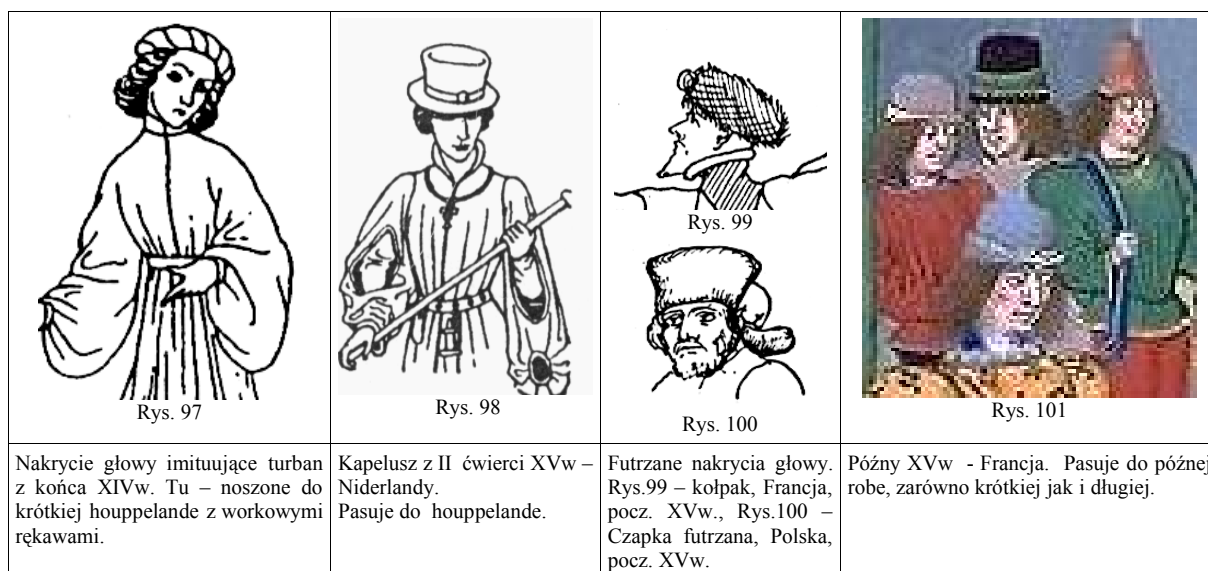
Oprócz noszenia kaptura w typowym układzie, rozpowszechniło się też w początkach XV wieku zakładanie go tak jak czapki. Część, która normalnie powinna okalać twarz była rolowana i zakładana na głowę. Umocowany w ten sposób kaptur układał się w malownicze fałdy (rys.85). Tak ułożone kaptury widuje się np. przy szatach houppelande. Było to na tyle atrakcyjne, że zaczęto doszywać kaptury do gotowych, wypchanych wałków (rys.86). Taki typ nakrycia głowy nosi nazwę *chaperon* (pochodzi ona od francuskiego słowa oznaczającego kaptur). Chaperony były noszone w **XV wieku** i często widuje się je w połączeniu z szatą houppelande, a szczególnie – robe. Noszono je na głowie lub zdjęte, swobodnie przerzucone przez ramię, tak by wałek opadał na plecy.

KAPELUSZE I CZAPKI

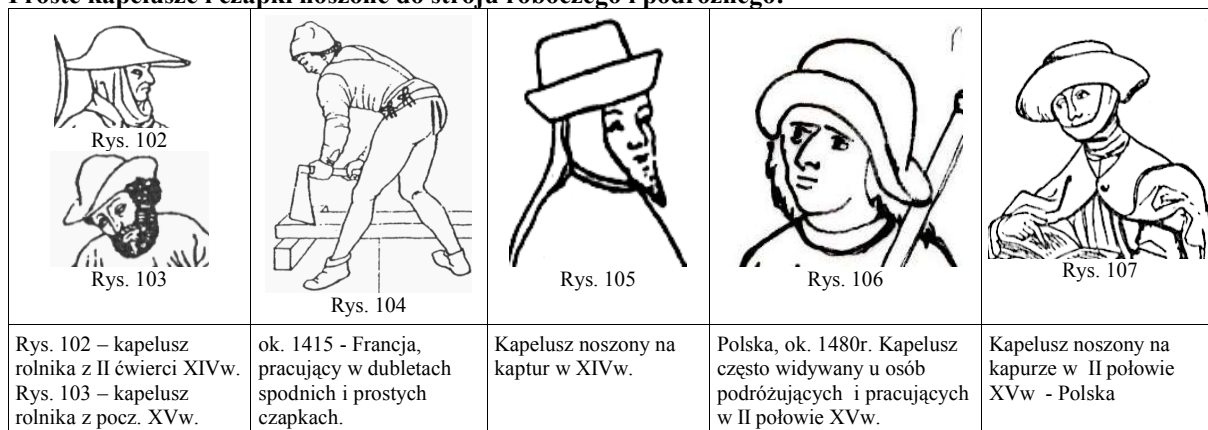
Kapelusze były bardzo popularne w II XVw, choć i wcześniej noszono różne formy tego nakrycia głowy. Oczywiście trzeba pamiętać o dostosowaniu kapelusza do odpowiedniego odzienia. W XIVw większą popularnością cieszy się kaptur, z początkiem XVw. rośnie popularność różnego rodzaju czapek i kapeluszy.

MATERIAŁ: głównie filc, być może też tkaniny wełniane, aksamit. Podszewka - różne

KOLOR: szeroka gama kolorystyczna

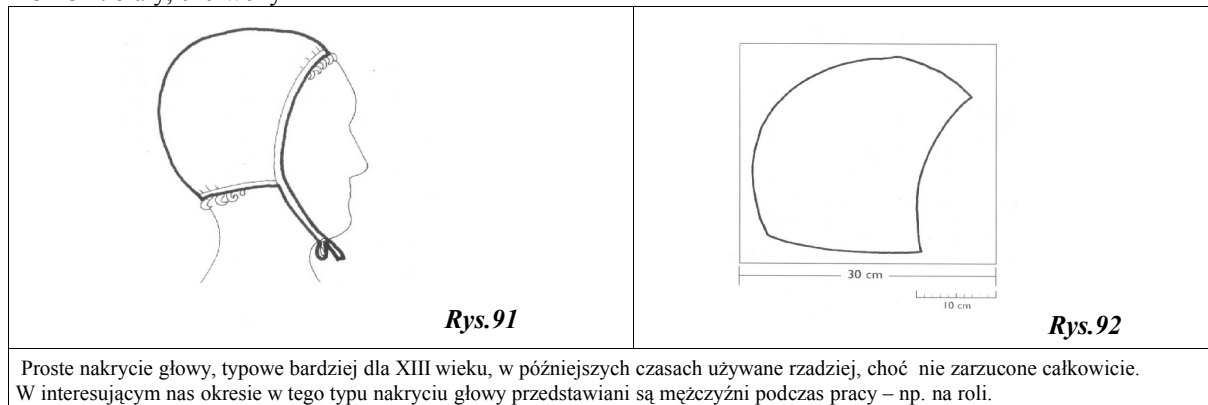
Proste kapelusze i czapki noszone do stroju roboczego i podróznego:

CZPECZKA:

MATERIAŁ: płótno lniane, lub bawełniane

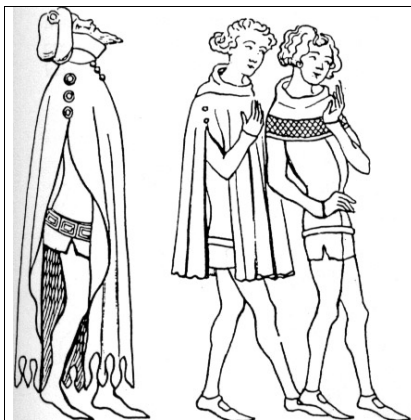
KOLOR: biały, czerwony

PLASZCZ

MATERIAŁ: Materiały wełniane. Podszewka bawełniana, lniana, wełniana lub futrzana.

KOLOR: szeroka gama kolorystyczna

Rys.92

Płaszczce były krojone z półkola, lub całego koła i w zasadzie są dosyć podobne dla wszystkich opisywanych tu przedziałów czasowych. Przeważnie nie posiadają one kaptura. Kaptur połączony na stałe z płaszczem jest bardzo rzadki. Kaptur do nich nosi się na płaszczu lub pod nim. Płaszczce zazwyczaj mają podszewkę, ale zdarzają się takie bez podszewki, choć nie można wykluczyć, że na kilku przedstawieniach podszewka jest w nich tego samego koloru, co wierzch, stąd może być niezauważalna.

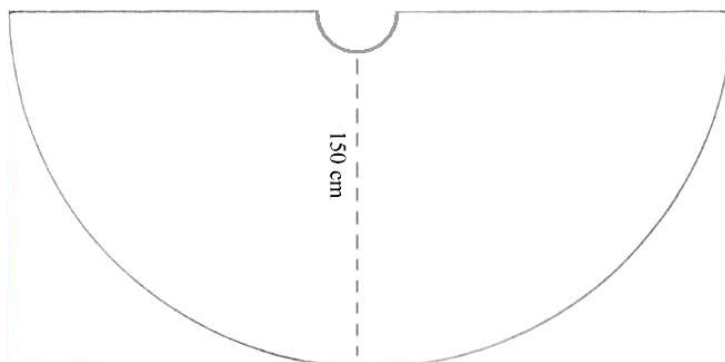
Płaszczce były zapinane na ramieniu na szereg guzików (rys.92, 93), z przodu, lub też rozcinane po bokach (rys.95). Były też płaszczce w całości zamknięte, z wyciętymi otworami na przełożenie rąk.

Na rysunku nr 95 przedstawiono postaci z II połowy XVw.

Rys.93

Rys.94

Rys.95

POSŁOWIE, CZYLI DOBRY STRÓJ TO NIE KONIEC

Na zakończenie niniejszego skryptu trzeba dodać jeszcze kilka niezwykle ważnych uwag, dotyczących przede wszystkim **zachowania się** w stroju historycznym. Poniżej zamieszczamy zasady, których należy **bezwzględnie przestrzegać**:

1. NIE KORZYSTAMY Z PLASTIKOWYCH NACZYŃ I SZTUCCÓW

trzeba się zaopatrzyć w miskę i kubek (kufel) – najlepiej drewniane, gliniane lub kamionkowe, oraz łyżkę (drewnianą) i nóż.

2. NIE PALIMY W STROJU - jeśli nałóg jest silny, można zapalić w miejscu odosobnionym, z dala od spojrzeń osób postronnych.

3. NIE MALUJEMY PAZNOKCI.

4. OGRANICZAMY MAKIJAŻ DO MINIMUM.

5. ZDEJMUJEMY "WSPÓŁCZESNĄ" BIŻUTERIĘ I ZEGARKI.

6. NIE KORZYSTAMY Z TELEFONÓW

KOMÓRKOWYCH - chyba, że robi się to na osobności.

7. PAMIĘTAMY O KULTURZE OSOBISTEJ, BY GODNIE REPREZENTOWAĆ BRACTWO
(o czym wspominamy oczywiście tylko dla porządku).

Zapewne dla wielu powyższy zestaw "Siedmiu Porad Głównych" jest zbiorem oczywistości, jednak uznajemy za pożyteczne jasne i klarowne wyrażenie tych wymagań. Tak by na prawdę stały się one powszechnie akceptowaną oczywistością.

Chcielibyśmy na koniec podkreślić, iż przedstawiony przez nas zbiór wiadomości o komponowaniu stroju późnośredniowiecznego, zawiera wiadomości podstawowe i jest próbą ich syntezy. Na pewno nie odpowie nam na wiele szczegółowych pytań. Zachecemos więc do własnych poszukiwań, oraz do lektury ewentualnych kolejnych części publikacji, poświęconych wybranym aspektom mody dawnej.

Życzymy powodzenia i wiele satysfakcji z jak najbardziej poprawnych historycznie rekonstrukcji strojów, z pracy nad pogłębianiem wiedzy na ich temat, oraz po prostu dobrej zabawy.

LITERATURA:

Pisząc niniejsze opracowanie korzystaliśmy obficie z dostępnej literatury dotyczącej stroju średniowiecznego. Opieraliśmy się głównie na opracowaniach M. Gutkowskiej – Rychlewskiej i I. Turskiej. Większość zamieszczonych przez nas ilustracji pochodzi z pracy M. Gutkowskiej – Rychlewskiej. Poniżej zamieszczamy spis książek i artykułów omawiających interesujący nas temat.

Maria Gutkowska – Rychlewska „*Historia ubiorów*”, Wrocław-Warszawa- Kraków 1968,
Mary G. Houston „*Medieval costume in England and France*”, Dover Publications, INC, Nowy Jork ,
Olga Sronkova „*Die Mode der gotischen Frau*”, Praga 1955,
Sarah Thursfield „*The Medieval Tailors' Assistant*”,
Krystyna Turska „*Ubiór dworski w Polsce w dobie pierwszych Jagiellonów*”, Wrocław 1987,
Krystyna Turska „*Zagadnienie rozprzestrzeniania się mody w średniowieczu na podstawie szaty houppelande*”,
Odzież
Krystyna Turska „*La robe – ubiór męski noszony w XV wieku*”, Odzież
Krystyna Turska „*O jednej sukni z dojrzałego okresu mody gotyckiej*”, Odzież
Krystyna Turska „*Ubiory w Legendzie obrazowej św. Jadwigi z biblioteki Harburgu*”, KHKM

Rysunki za:

Robert Bartlett „*Panorama Średniowiecza*” - rys. 29
Maria Gutkowska – Rychlewska „*Historia ubiorów*”, rys. 9-19 ; 24 – 27; 30 – 42; 44 - 45; 60-62; 64; 68 - 72; 74;
77 - 82; 86; 88; 92; 95a-98a; 99; 100; 105; 107.
Olga Sronkova „*Die Mode der gotischen Frau*” - rys. 2-4; 46; 47
Sarah Thursfield „*The Medieval Tailors' Assistant*” – rys. 7; 43; 91; 92
Krystyna Turska „*Ubiór dworski w Polsce w dobie pierwszych Jagiellonów*” rys. 73
Krystyna Turska „*Zagadnienie rozprzestrzeniania się mody w średniowieczu na podstawie szaty houppelande*” - rys. 22
<http://site.voila.fr/costumesXV> – rys. 51 – 55; 57 – 59; 65- 67; 83- 85; 87; 89; 15a
Kroniki Froissarta - <http://www.bnf.fr/en/luminures/manuscripts/amanuscrit.htm> – rys. C2, rys. 98B, 101
Mary G. Houston „*Medieval Costume in England and France*” - rys. 97, 98, 102, 103, 104.
oraz rys. 75; 90; 93; 95; 106 a-g – autorstwa Wojciecha Wasiaka

UWAGA: numeracja rysunków nie wynika z kolejności ich pojawiania się.

CIEKAWY STRONY WWW:

Internet może również dostarczyć ciekawych informacji, pamiętać jednak należy, że nie wszystkie źródła internetowe są wiarygodne. Dla osób lubiących korzystać z sieci podajemy adresy kilku ciekawych stron.

www.freha.pl

Forum dyskusyjne poświęcone odtwarzaniu kultury materialnej i militariów przeszłości.

www.bagrit.ires.pl

Internetowy serwis polskich odtwórców głównie średniowiecza.

http://www.companie-of-st-george.ch/index_1.phtml

http://www.companie-of-st-george.ch/short_costume_guide_1.phtml

<http://www.personal.utulsa.edu/~marc-carlson/shoe/SOEHOME.HTM>

<http://site.voila.fr/costumesXV>

<http://www.olofsgillet.org/>

<http://www.aufgebot1474.de/>

<http://www.historicenterprises.com/redco/index.html>